

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา แต่การพัฒนาประเทศจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ นั้น จะขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และปัจจัยหลาย ๆ ประการ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ " การศึกษา " ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ จะเกิดขึ้นได้ด้วยการให้การศึกษแก่ประชาชน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง จำเป็นจะต้องอาศัยกำลังคนที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาจะเป็นกระบวนการที่เสริมสร้างสมรรถภาพของบุคคล ช่วยให้คนเจริญเติบโตได้โดยสมบูรณ์ถูกต้องตามเจตนาของส่วนรวม และช่วยให้คนได้เข้าใจในตำแหน่ง ฐานะคุณค่าของตนในสังคมได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย ¹ ฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่จะพัฒนา " คน " ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญอันจะเป็นปัจจัยในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน

จากแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาของไทย ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการวางแผนเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้กล่าวถึงลักษณะและความมุ่งหมายของการศึกษาไทยไว้ว่า การศึกษาที่พึงประสงค์จะต้องเป็นการศึกษาที่เสริมสร้างความรู้-ความคิด-ทักษะ และทัศนคติให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ตนเองมีส่วนร่วมอยู่ แล้วนำความรู้ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหา และเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้นโดยกลมกลืนกับธรรมชาติ และการศึกษาของไทยจะมีความมุ่งหมายดังนี้ คือ

1. การศึกษาจะต้องสร้างความเป็นเอกภาพในความเป็นไทยร่วมกัน ความเป็นครอบครัว และการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ

¹ เอนอม มากะจันทร์, ทฤษฎีการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร

2. การศึกษาจะต้องช่วยให้บุคคลให้เข้าใจและตระทือหรือวันที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศคามวิถีทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งจะต้องเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีวินัย และเคารพกฎหมายบ้านเมือง

3. การศึกษาจะต้องปลูกฝังให้บุคคลยึดมั่นในความสุจริต ความยุติธรรม และความเสมอภาคในสังคม

4. การศึกษาจะต้องเสริมสร้างความรู้ความสามารถแก่บุคคลและกลุ่มชนที่อยู่รวมในสังคมเดียวกัน ให้สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ รวมทั้งให้สามารถแก้ไขข้อขัดแย้ง และปัญหาต่าง ๆ โดยสันติวิธี

5. การศึกษาจะต้องเสริมให้บุคคลมีสุขภาพดี ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ให้มีศีลธรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความศรัทธา และใช้ความสามารถให้เกิดผลที่ก่อสังคมในส่วนรวม โดยลดความเห็นแก่ตัว และความคิดที่จะเอาตัวรอดแต่ลำพัง

6. การศึกษาจะต้องเสริมสร้างความรู้ความสามารถ และค่านิยมในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริง ให้รู้จักใช้จ่ายอย่างมีชัยสัด

7. การศึกษาจะต้องเสริมสร้างให้บุคคลมีความรู้ เข้าใจในธรรมชาติ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และวิทยาการต่าง ๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอยู่เสมอ แล้วรู้จักนำความรู้นั้นมาใช้ในทางสร้างสรรค์ พร้อมกับนั้นก็รู้จักนำความเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้เป็นประโยชน์ทั้งแก่บุคคล สังคม และธรรมชาติ

8. การศึกษาจะต้องส่งเสริมให้บุคคลรักอิสรภาพ รักการแสวงหาความจริง และแบบอย่างการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ¹

จากแนวทางในการปฏิบัติการศึกษาดังกล่าว วิชาสังคมศึกษาจะเป็นวิชาที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการที่จะปลูกฝังและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม ความคิด ความเข้าใจ ช่วยให้

¹ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิบัติการศึกษา , การปฏิบัติการศึกษา
(กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2518) หน้า 15 - 16.

เยาวชนเข้าใจตนเองและสังคม พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณลักษณะและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น อันจะเป็นการพัฒนาให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ เป็นพลเมืองดีที่มีบทบาทในการ สร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่รวบรวมผสมผสานประสบการณ์และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อที่จะ สร้างพลเมืองดีให้แก่สังคม ¹

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่จะให้ประสบการณ์เกี่ยวกับสังคมที่ผู้เรียนเป็นสมาชิก อยู่ โดยให้ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติที่ดี และมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ² จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา จะมุ่งเตรียมให้เยาวชนเป็นพลเมืองดี มีความรู้ ความคิด รู้จักใช้เหตุผลและวิจารณ์อย่างถูกต้อง รู้จักหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัวและประเทศชาติ รู้จักใช้สิทธิในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย ³

วิชาสังคมศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในการสืบสอบ การใช้ความคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ พัฒนาทัศนคติและค่านิยม และพัฒนาความสามารถในการค้นคว้าแสวงหาความรู้ ⁴ นอกจากนี้ยังพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาส่วนตัว และการกำหนดนโยบายส่วนรวมได้ โดยการเข้า

¹ Robert D.Barr, James L.Barth and S.Samuel Sherims, Defining the Social Studies (Virginia:National Council for the Social Studies, 1977)p.69.

² จรูญ คุณมี , การสอนวิชาสังคมศึกษา (กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2520) หน้า 27 - 30.

³ Edward A. Krug, The Secondary School Curriculum (New York: Harper & Brother, 1960) p.300.

⁴ Edwin Fenton, The New Social Studies (New York : Holt, Rinehart and Winston inc., 1976)p.11.

มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างฉลาดและมีเหตุผล¹

จะเห็นได้ว่าวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่เป็นเครื่องนำทางผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทางคือการเป็น "พลเมืองดี" โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วันประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม พัฒนาทัศนคติ ค่านิยม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม มาตรฐานทางสังคมการวิเคราะห์ปัญหาสังคม รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนั้นวิชาสังคมศึกษาจึงเป็นวิชาที่จะพัฒนา "คุณภาพของคน" ให้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

ในการที่จะบรรลุผลตามความมุ่งหมายดังกล่าว "ครู" จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะครูจะเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการแก่ผู้เรียน ครูจะเป็นตัวจักรกลที่สำคัญในการนำเอาหลักสูตรไปใช้ และนำหลักสูตรไปสู่จุดมุ่งหมาย ครูจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง (Agent of Change) ในสังคม² ดังนั้นบทบาทของครูจะไม่ใช่เพียงแค่สอนหนังสือหรือให้วิชาความรู้แก่เพียงอย่างเดียว แต่ยังสอนคนให้เป็นคนด้วยกิจกรรม และกลวิธีที่มีแบบแผนเฉพาะของคนที่การอบรมคือธรรมจรรยาและอาชีพไปพร้อม ๆ กัน³ และนอกเหนือไปจากบทบาทของ

¹ James A. Banks, Teaching Strategies for the Social Studies (Phillipines : Addison - Wesley Publishing Company Inc., 1977) p.447.

² Richard E. Gross, " The Social Studies Teacher : Agent of Change " The Social Studies 4 (July/August 1976):147.

³ ไพฑูริย์ สีนลาวรัตน์ , " ปุณนิยบุคคล : ภาพหลอนของความเลือน, " วิทยาสาร 42 (15 มกราคม 2516) : 9.

ครูแล้ว บุคลิกลักษณะของครูก็จะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการที่จะชักนำและแนะนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายของวิชาสังคมศึกษาและเป้าหมายของการศึกษา ทั้งนี้เพราะครูคือผู้สอนที่จะต้องปฏิบัติตนได้ เป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนอีกด้วย จึงจะเห็นได้ว่า บทบาทและบุคลิกลักษณะของครู เป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการศึกษา

แต่เมื่อสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปก่อให้เกิดผลกระทบต่อนโยบายในการจัดการศึกษาและปรัชญาการศึกษา บทบาทและบุคลิกลักษณะของครูก็จำเป็นต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องต้องกันกับแนวทางการจัดการศึกษา ปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็คือ ครูไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน หรือไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะบทบาทและบุคลิกลักษณะของครู ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งทางด้านความประพฤติและการวางตัวของครู ซึ่งตามแนวการปฏิรูปการศึกษาครู จะหมายถึง "..... ผู้ที่มีหน้าที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการ โดยรอบคอบขึ้นในตัวผู้เรียนและเป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เช่นเดียวกับที่วิญญูชนจะพึงมี" ¹ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสังคมมิได้คาดหวังให้ครูเป็น " มุขนีบุตรคด " เช่นในสมัยก่อน แต่จะเป็นเพียงวิญญูชนอันบุคคลทั่วไปจะสามารถเป็นไปได้เท่านั้นและในด้านบทบาทการสอน ครูก็จะมีใช้เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์วิชาความรู้ แต่จะเป็นผู้กระตุ้น และชี้แนะแนวทางให้เกิดการเรียนรู้ โดยยึดถือเอานักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน นอกจากนี้ บทบาทของครูที่มีต่อสังคมก็จะมีหลายประการทั้งในด้านการรักษาความเป็นธรรมในสังคม การส่งเสริมประชาธิปไตยและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทที่ครูสังคมศึกษาสามารถปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกับวิชาสังคมศึกษา อย่างไรก็ตามถ้าครูตกอยู่ในสภาพที่ไม่แน่นอน สับสน ขาดความมั่นใจในตัวเอง ไม่สามารถปรับตัวได้ การปฏิรูปการศึกษาก็ยากที่จะบรรลุผลและยังจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้อีกหลายประการ

หน่วยงานที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหานี้ก็คือ สถาบันฝึกหัดครู ซึ่งจะเป็นสถาบันที่จะเตรียมและฝึกฝนผู้ที่จะไปเป็นครูให้เข้าใจและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่

¹ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การปฏิรูปการศึกษา, หน้า 141

ความรับผิดชอบของครูอย่างแจ่มชัด พร้อมทั้งสร้างบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมกับการ เป็นครู
 สังกศศึกษาโดยเฉพาะ ครูสังศศึกษาจะมีคุณภาพและปฏิบัติงานได้ผลเพียงใด ก็จะขึ้นอยู่กับ
 กับแนวทางในการผลิตครูสังศศึกษาของสถาบันฝึกหัดครูว่ามีความเข้าใจในบทบาทและ
 บุคลิกลักษณะของครูสังศศึกษา และสามารถผลิตได้สอดคล้องกับความต้องการ ของสังศม
 หรือไม่

นอกจากนี้ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งได้แก่ อาจารย์ใหญ่
 ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าหมวดวิชาสังศศึกษา ก็จะเป็นบุคคลที่มีส่วน
 สำคัญในการกระตุ้น ชี้แนะแนวทาง แก่ครูประจำการที่กำลังปฏิบัติงานอยู่โดยจะมีบทบาท
 ในการสนับสนุน ช่วยเหลือ แนะนำ จัดหรือเปิดโอกาสให้มีการฝึกอบรมเพิ่มเติม พร้อม
 ทั้งแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น เป็นการพัฒนาครูสังศศึกษาให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การที่ครูสังศศึกษาจะมีบทบาทและบุคลิกลักษณะ
 ที่เหมาะสมเพียงใดหรือไม่ นั้น หน่วยงานและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะได้แก่สถาบัน
 ฝึกหัดครู ซึ่งจะรับผิดชอบในการผลิตและเตรียมผู้ที่จะมาเป็นครู ศึกษานิเทศก์และผู้บริหาร
 โรงเรียนก็จะมีบทบาทในการพัฒนาครูประจำการซึ่งกำลังปฏิบัติงานอยู่ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย
 ในฐานะครูสังศศึกษามีความคิดเห็นว่า จะมีการ ศึกษาถึงบทบาทและบุคลิกลักษณะของครู
 สังกศศึกษาอย่างชัดเจน จึงมีความสนใจที่จะศึกษา บทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และ
 บุคลิกลักษณะของครูสังศศึกษา ในสภาพที่เป็นจริง และตามความคาดหวังของบุคคลใน
 วงการ ศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของครูสังศศึกษา อันได้แก่ ผู้บริหาร
 โรงเรียนศึกษานิเทศก์ และนักเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครู
 สังกศศึกษา การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของครูสังศศึกษา และเป็นแนวทางในการผลิต
 ครูสังศศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบ บทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา ตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ กับในสภาพที่เป็นจริง
2. เพื่อเปรียบเทียบ ความคาดหวัง ของผู้บริหารโรงเรียน กับความคาดหวังของศึกษานิเทศก์ ที่มีต่อบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา
3. เพื่อศึกษาความคาดหวัง ของนักเรียนที่มีต่อบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา

สมมุติฐานในการวิจัย

1. บทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา ตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน กับในสภาพที่เป็นจริงแตกต่างกัน
2. บทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา ตามความคาดหวังของศึกษานิเทศก์ กับในสภาพที่เป็นจริงแตกต่างกัน
3. ความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน กับความคาดหวังของศึกษานิเทศก์ ที่มีต่อบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา ไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และนักเรียน ที่มีต่อครูสังคมศึกษา ในด้านบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะเท่านั้น
2. ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานครและเขตการศึกษา 12 เขต ในปีการศึกษา 2523 เท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามโดยศึกษาบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา จากหนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ฉะนั้นจึงถือได้ว่าแบบสอบถามนี้สามารถสำรวจความคาดหวัง และสภาพที่เป็นจริง

ของครูสังคมศึกษา ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2. ผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ใช้และผู้ประเมินครูสังคมศึกษา สามารถประเมินสภาพที่เป็นจริงของครูสังคมศึกษาได้

ความจำกัดของการวิจัย

1. ผู้ตอบแบบสอบถามอาจตอบแบบสอบถามด้วยความไม่ตั้งใจ ไม่เต็มใจ หรือไม่จริงใจ
2. ศึกษานิเทศก์ภาควิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นประชากรในการวิจัย มีจำนวนจำกัดเพียง 39 คนเท่านั้น

คำจำกัดความ

1. ครูสังคมศึกษา หมายถึง ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา
2. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้อำนวยการ / อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ / ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา
3. ศึกษานิเทศก์ หมายถึง ศึกษานิเทศก์สังกัดกรมสามัญศึกษา ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ประจำกรมสามัญศึกษา ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา ซึ่งเป็นศึกษานิเทศก์ในสายวิชาสังคมศึกษา
4. นักเรียน หมายถึง นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา
5. ความคาดหวัง หมายถึง ความคิดเห็นส่วนบุคคลที่มีต่อครูสังคมศึกษา ว่าควรหรือไม่ควรจะเป็นหรือมี บทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะอย่างไร ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าในสภาพที่เป็นจริง ครูสังคมศึกษาได้กระทำหรือไม่ ซึ่งในที่นี้แสดงออกโดยการตอบแบบสอบถาม
6. สภาพที่เป็นจริง หมายถึง สภาพตามความเป็นจริงของครูสังคมศึกษาในด้าน บทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะ ตามความความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ ซึ่งในที่นี้แสดงออกโดยการตอบแบบสอบถาม
7. บทบาท หมายถึง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่เกี่ยวกับการสอนและนอกเหนือจากการสอนของครูสังคมศึกษา

8. บุคลิกลักษณะ หมายถึง ลักษณะท่าที อุปนิสัย และพฤติกรรมของครูสังกัดศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง 2 ชุด คือ
 - 1.1 ชุดที่ 1 สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร โรงเรียนและศึกษานิเทศก์ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพภาพของผู้ตอบ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ
 - ตอนที่ 2 เกี่ยวกับบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังกัดศึกษา เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบ่ง 2 ส่วน ให้ตอบตามที่คาดหวังและตามสภาพที่เป็นจริง
 - ตอนที่ 3 เกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ตอบ เป็นคำถามแบบปลายเปิด
 - 1.2 ชุดที่ 2 สำหรับเก็บข้อมูลจากนักเรียน แบ่งเป็น 3 ตอน เช่นเดียวกับชุดที่ 1 แต่มีเฉพาะส่วนที่ให้ตอบตามที่คาดหวัง
2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้กับตัวอย่างประชากรที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากรจริง และนำข้อคิดที่ได้จากการทดลองนั้น มาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ดีขึ้น แล้วจึงนำไปใช้กับตัวอย่างประชากรจริง
3. ประชากรและตัวอย่างประชากร ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้
 - 3.1 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
 - 3.2 ศึกษานิเทศก์ประจำกรมสามัญศึกษา และศึกษานิเทศก์ประจำเขตการศึกษาทั้ง 12 เขต ทั้งหมดจำนวน 39 คน เป็นประชากรในการวิจัย
 - 3.3 นักเรียนระดับมัธยมศึกษา
4. สุ่มตัวอย่างประชากรจากกรุงเทพมหานคร และเขตการศึกษา 12 เขต โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น ดังนี้ คือ

4.1 สุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนรัฐบาล
ในกรุงเทพมหานคร มาเป็นจำนวนร้อยละ 10

4.2 สุ่มจังหวัดในแต่ละเขตการศึกษา มาเป็นจำนวนร้อยละ 25 ของ
จำนวนจังหวัดในแต่ละเขต

4.3 สุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนรัฐบาล
ในจังหวัดที่สุ่มได้ มาเป็นจำนวนร้อยละ 10

4.4 ตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนที่สุ่มได้ และ
สุ่มนักเรียนในโรงเรียนที่สุ่มได้ โรงเรียนละ 10 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์หาค่าสถิติดังนี้

5.1 ข้อมูลจากคำถามแบบเลือกตอบ นำมาหาค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบ

5.2 ข้อมูลจากคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า นำมาหาค่ามัธยฐาน

เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างโดยทดสอบค่าที (t - test)

5.3 ข้อมูลจากคำถามแบบปลายเปิด นำมาหาความถี่ แล้วสรุปเรียง
ลำดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางสำหรับสถาบันฝึกหัดครู ในการปรับปรุงโปรแกรมการเตรียม
และการผลิตครูสังคมศึกษา

2. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ ในการพัฒนา
ปรับปรุงครูสังคมศึกษา

3. เป็นแนวทางสำหรับครูสังคมศึกษาในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง

4. เป็นแนวทางแก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป